

POOLSCHE INDRUKKEN

door Ir. F. W. BURGER.

Een kijkje in de Karpathen in het oude Gallicië te kunnen nemen is iets, dat velen wel gaarne zouden willen doen, maar dat niet iedereen zoo maar wordt aangeboden. Toen ik dan ook voor eenige jaren een uitnoodiging ontving om gedurende enkele weken daar op een boschbedrijf te komen logeeren, greep ik die gelegenheid natuurlijk met beide handen aan. Slechts op deze wijze was het immers mogelijk eenige juiste indrukken te krijgen van het Oost-Europeesche bosch en den economischen toestand in dergelijke, in onze oogen primitieve, Oostersche landen. Vooral ook trok mij het denkbeeld nog oerboschen te kunnen aanschouwen, terwijl ik het voor de aanstaande landbouwkundige ingenieurs van belang achtte om te weten of daar — zooals toen wel werd beweerd — een behoorlijke toekomst voor hen was te vinden.

In sommige opzichten ben ik op mijn tochten teleurgesteld, doch negatieve resultaten hebben ook hun beteekenis en als geheel genomen, was mijn verblijf daar zoo interessant, dat de moeite van de reis er heen werd beloond. Van oerbosch was er geen spoor meer over, maar wel trof ik er overall zeer belangwekkende voorbeelden van den vernielenden invloed van den mensch op het bosch, welk laatste, alhoewel krachtig weerstand biedend, het op den duur toch hoe langer hoe meer heeft moeten afleggen. Want het ging daar al op overeenkomstige wijze met het bosch als *Stoffel* dit in 1899 reeds voor Rusland schilderde: „Vóór de afschaffing van de lijfeigenschap, ongeveer 50 jaar geleden, was dat land bijna geheel met bosch bedekt. Maar het eerste werk der vrije menschen was geweest, het omhakken van het hun toebedeelde stukje bosch om voor de opbrengst brandewijn te koopen. Deze menschen waren gelijk kinderen, die nog niet geleerd hebben voor de toekomst te zorgen. Ze verbrasten het kapitaal, waarvan de rente hen had kunnen voeden”.

De streek waar ik mij tijdelijk bevond is in het stroomgebied van de Weichsel gelegen, aan den *bovenloop van de San*, zeer dicht bij die van de Dnjester en de Stryj. Aan deze laatste rivier ligt het stadje Turka, waar ik met het bergspoor tje aankwam. Met zijn 5000 inwoners is het de marktplaats voor de streek, maar de wegen en straten waren van

dien aard, dat het met fiets noch auto viel te bereiken. Ik bevond mij daar dan ook ten opzichte van het plaatselijke verkeer volkomen in het rijk van het paard. Alleen de locaal-spoorweg was in uitstekende conditie, zoodat er zich een concentratiepunt van levendig houtvervoer had gevormd en er talrijke stapelplaatsen rondom het stations-emplacement ingericht waren. Het dorp, waar ik mij een paar weken mocht ophouden, bereikte ik per wagen langs een 26 km langen weg via den bovenloop van de Dnjester. Dit dorp, waar zich de zagerij van mijn gastheer bevond, was aldus bij droog weer, door den abminabelen toestand van het wegdek, in vier uur bereikbaar, maar bij nat weer volkomen onbereikbaar. Niet alleen, dat de wegen dan onbegaanbaar waren, maar vaak werden, vooral na onweersbuien, ook alle bruggen over den kronkelenden Dnjester weggeslagen. Vlak voor mijn komst was dit het geval geweest, maar gelukkig kon men toen juist de rivier weer doorwaden.

Om eenigemate een beeld te geven van de algemeene omstandigheden, zal ik, alvorens wat meer over het bosch te zeggen, eerst nog over eenige andere zaken moeten uitweiden.

Ik bevond mij dus in het midden van de zoogenaamde *Woud-Karpathen*, deel uitmakende van de groote Karpathen-gebergtereeks. In het Westen als Tatra-gebergte een hoogte bereikend van ruim 2600 m, dan dalend in de *Woud-Karpathen* tot onder de 1000 m, in de streek waar ik mij bevond weer klimmend tot maximaal ruim 1300 m om dan in de Boekowina en in Roemenië weer hoogten te bereiken tot 2000 m.

Wat de *bevolking* betreft, wonen in de Oostelijke *Woud-Karpathen* de Roethenen, die oorspronkelijk tot denzelfden volksstam behooren als de Oekraïeners. Deze Roethenen zijn een zeer primitief volk. Zij werden in d enloop der eeuwen van uit het Westen en Zuiden door de slimmere Polen en Roemenen verdrongen, het gemakkelijkst en dus het meest in het vlakke land, zoodat op de kaart het spraakgebied zich in het gebergte schijnbaar als voortuitgeschoven posten voordoet. In Oost-Gallicië vindt men overal tusschen die Roetheensche bevolking de Polen; zoo is Lemberg een overwegend Poolse stad. Een ander, vaak nog sterker vertegenwoordigd element is de Joodsche bevolking. Geslepen dan de Polen staken ze deze laatsten in den handel de loef af. Daarbij komt nog het in geringe mate vertegenwoordigde meer ontwikkelde Duitsche element. De Duitsche nederzettingen op het platteland waren dadelijk te herkennen aan den minder primitieven huizenbouw; de oerbevolking maakte nog slechts gebruik van steile stroodaken — met het oog op sneeuwdruk — zonder schoorsteenen.

De laatstgenoemde twee nationale minderheden hadden

door haar meerdere ontwikkeling en haar grooter initiatief het heele bedrijfsleven in handen en hadden, voor zoover zij zich met den landbouw bezig hielden, veel op de oerbewolking voor. Deze laatste was lui en onverschillig en leed bij misgewas honger. Zij deed niets om het land eenigermate vooruit te brengen. Van arbeidsverdeeling profiteerden ze slechts in zeer geringe mate; kleeding en woning maakten ze zelf en daar zij meestal landbouwer en veeteeler waren, zorgden ze in hoofdzaak voor hun eigen voedsel, dat voornamelijk uit haverpap en haverbrood bestond. Ze kookten op een open vuur in hun woning en voor de verwarming stookten ze de groote Russische kachel, waarop ze ook sliepen. Voor de rook bevond zich een gat in het dak. Het eenige werk, waarmee ze een karig loon verdienden, als ze tenminste tijd en zin hadden, was het verrichten van diensten aan Joden en Duitschers, hetzij in het zomerhalfjaar bij den landbouwoogst, hetzij in den winter bij den houtoogst of in den overschietenden tijd bij het houtvervoer van het bosch naar de zagerij en van de zagerij naar de stapelplaatsen.

Het *bedrijf* van mijn joodschen gastheer was een gemengd landbouw- en houtbedrijf met 160 ha landbouwgronden en 700 ha bosch. Dit laatste lag in hoofdzaak aan de noordhelling van een twaalf km langen, lagen bergrug tusschen 600 en 800 m hoogte, aan de benedenzijde sterk ingesneden door de lager gelegen weiden, waardoor de grens van het bosch vele malen langer was dan onder de gunstigste omstandigheden het geval had kunnen zijn.

Het *landbouwgedeelte* werd er volgens onze begrippen zeer primitief bedreven. De opbrengst per oppervlakte-eenheid is er zeer gering. De helft van den tijd lag de grond braak. Wel werd er in dit bedrijf bemesting met kunstmest toegepast, doch vaak was door den algemeenen economischen toestand van de streek de primitiefste methode voordeelijker. Toch zag ik voorbeelden van uitmuntenden havergroei.

Het *boschbedrijf* was van nog primitiever aard. De houtteelt werd er geheel aan de natuur overgelaten en had onder alle mogelijke bijkomstige moeilijkheden te lijden. De oorspronkelijke bosschen zijn in dit schoone lage en open bergland, vermoedelijk al sedert lang, verdwenen. Het was de beuk, die hier vroeger de opperheerschappij tusschen de 600 en 1200 m voerde. De mensch bracht toen den spar en den zilverden op de plaats der berkenbosschen, waardoor een van de natuur afwijkende toestand is gekomen. De normale opeenvolging in de Karpathen immers was, dat omhooggaande de zilverden op den beuk volgde en waarna pas de spar volgde. Door de genoemde verandering treft men nu bijkans overal den spar en den zilverden in de lagere gebieden aan en in de hoogere den beuk. Den beuk vond ik nog in zeer weinig exemplaren in de naaldhoutbosschen en om beuken-

bosch in grootere uitgestrektheid, gemengd met enkele eschdoorns, te zien, moest ik een meerdaagsche toer naar de hoofdketen ondernemen. Daar bleek, dat de beuk, aan de bovenzijde overgaande in armoedigen vorm, tenslotte vrij plotseling geheel plaats maakte voor de alpineweid met rijke kruidenflora en met verspreid liggende meterhooge elzenboschjes, terwijl alleen enkele lijsterbessen, althans aan de Zuidzijde, nog den boomvorm bereikten.

In al deze gesloten opgaande bosschen, die nagenoeg gelijkjarig waren, al konden ook uiterste leeftijdsverschillen van 20 jaar als normaal worden beschouwd, werd in het algemeen een exploitatie op den voet van kaalkap toegepast. Wanneer de houtzagerij echter te ver van het bosch verwijderd lag, werden slechts de beste en zwaarste stammen geveld. Eenige verzorging van wat werd nagelaten had nergens plaats, ofschoon er wel sporadisch enkele perceelen waren aan te wijzen, die in den tijd van de heerschappij der Donau-monarchie kunstmatig waren aangelegd. In de gedeeltelijk uitgekapte bosschen bleven onregelmatige groote gaten bestaan, waarin moeilijk te vervoeren stammen, stammen en omgeworpen boomen van het gehavende, restant eenvoudig bleven liggen, zoodat zij, nadat het hout voldoende was vergaan, in het naaldhout een goede verjongingsgrond vormden en in den beuk een prachtige voedingsbodem voor de vuurzwam (*Fomes fomentarius*).

De meest verbreide *naaldhoutbosschen* bestonden dus uit spar, gemengd met zilverden. Zoowel stamsgewijze als groeps-gewijze menging kwam er voor. In beide gevallen bleef de zilverden sterk in de minderheid, doch groeide geheel gelijk met den spar op. De groei van deze bosschen was op de diepgrondige, waterrijke, tertiaire zandsteenverweeringsgronden enorm. In dertig jaren tijd werden er reeds stammen van 40 cm diameter op borsthoogte gevormd; jaar-ringen van een centimeter waren geen zeldzaamheid.

Dat de verjonging in dit bosch zeer gemakkelijk plaats had, bleek overal aan de randen, waar vooral de spar zich prachtig in de hooge weiden uitzaaide. Overal in het bosch waar open plekken van voldoende grootte waren ontstaan en op de kaalgeslagen vlakten kwam weer spoedig een dichte begroeiing van spar en zilverden tot stand. Van een minder goeden humustoestand was nergens iets te bemerken. De kruidenflora in dit donkere bosch was, zooals begrijpelijk is, vrij arm.

Zoo goed als er de mogelijkheden voor het bosch waren, zoo slecht waren er vaak de resultaten na de exploitatie. De oorzaak hiervan moet voornamelijk worden gezocht in het *veeweiden*. Kort na zonsopgang trekken de herders met hun koeien door het land, om met een onderbreking op de middaguren, tot het vallen van de duisternis buiten te blijven.

De meeste weiden nu grenzen aan de bosschen, meestal onderaan, maar even goed aan de bovenzijde. Waar het bosch werd geëxploiteerd was reeds een jaar na de velling de oorspronkelijke grens tusschen bosch en weidegrond uitgewischt, daar de kapvlakte dadelijk weer met gras begroeit. Ofschoon het weiden in de bosschen niet was toegestaan, lieten de herders de dieren evengoed op den boschgrond weiden; wie zou zich daar trouwens om hebben bekommerd?

De resultaten waren erbarmelijk, vooral ten opzichte van den zilverden, die hoogst zelden de gelegenheid kreeg weer omhoog te komen. De allertreurigste beelden vertoonden dan ook die bosschen, die als losse perceelen te midden van de vroeger reeds ontboschte gronden lagen. Zoo ook de bosschen, die door een weg werden doorsneden, welke geregeld door de herders werd gebruikt om met het vee naar de hooger gelegen weiden te komen. Alle overgangen van bosch tot weidegrond waren hier waar te nemen en het einde was verdwijnen van het eerste.

Maar, zooals ik reeds zeide, wie zou zich daarover hebben bekommerd? De boer even zoo min als de herder. En hetzelfde gold voor den exploitant-eigenaar. Als het bosch geen hout meer bevatte, dat zich leende voor verzagen dan werd eenvoudig de zagerij weer een eind verder het gebergte in verplaatst. Mijn gastheer wees mij dan ook de plaats waar de zagerij had gestaan toen hij de zaken van zijn schoonvader overnam. Dat was zes kilometer dicht bij Turka. En halfweg Turka was de plaats waar mijn schoonvader was begonnen.

De *houtzagerij* domineert. Zij maakt het centrum van het boschbedrijf uit. Daarom sprak ik dus ook reeds van het landbouw- en „hout“-bedrijf van mijn gastheer, want met boschbouw moet het niet veel te maken. Er zijn boomen die verzaagd worden, en er is verzaagd hout, dat moet worden afgezet. 's Winters rijden de boeren het gekapte hout aan. De zagerij verwerkt dit hout gedurende het geheele verdere jaar, behalve wanneer er sneeuw ligt en de velling plaats heeft. Het verzaagde hout wordt gesorteerd en in den zomer bij gelegenheid, als de wegen eenigermate droog zijn en de boeren het niet te druk hebben met den oogst, door hen naar de stapelplaatsen bij de stations vervoerd.

Het verzagen en het vervoer heb ik in volle bedrijvigheid meegemaakt. Het verhandelen geschiedde toen op Engeland en overigens ook vaak naar ons land. Daarom werd speciaal op die maten verzaagd, dat het minste verlies werd geleden indien plotseling weer in metermaat zou moeten worden verhandeld. De verscheeping geschiedde toen nog te Dantzig, doch mijn gastheer maakte tijdens mijn verblijf daar, juist een reis naar Gdingen om zijn zaken daar gereed te hebben, zoodra de nieuwe Poolse haven gereed zou zijn. Het ver-

voer van een kubieke meter hout van de zagerij naar de stapelplaats over den 26 km langen, zwaren, weg kostte toen (Augustus 1926) ongeveer twee gulden.

Men behoeft zich onder de bovengeschetste omstandigheden niet af te vragen of daar eenig uitzicht te verwachten is voor hooger boschbouw personeel vanuit West-Europa. Aan het hoofd van het bedrijf staat een directeur, daarin bijgestaan door een baas en een aantal arbeiders op de zagerij, een secretaris voor de boekhouding, de contrôle op het houtvervoer en voor de uitbetalingen en in het bosch door een aantal koddebeiers. Zelfs een boschwachter zou op een dergelijk bedrijf een onbruikbare en te dure kracht zijn. Hier geldt wel hetzelfde als K. Müller dat voor Roemenië eens opmerkte, dat men als West-Europeaan daar beter een plaats zou kunnen vinden met de ontwikkeling van een practisch timmerman, dan van een wetenschappelijk houtvester, afgezien nog van den te stellen eisch eenige Oost-Europeesche talen te moeten beheerschen. Dit laatste zou men trouwens niet te gering dienen te schatten. Voor de Poolsche Woud-Karpathen zou gelden, behalve Duitsch, Poolsch en Roetheensch en liefst ook wat Russisch.

UIT DE DAGBLADEN.

Algemeen Handelsblad, 24 Maart 1933.

DRIE TON VOOR DE RIET- EN GRIENDCULTUUR.

Wetsontwerp ingediend. Steun verruimd.

Bij de Staten Generaal is een wetsontwerp ingediend, houdende steun aan de riet- en griendcultuur, oogst 1933. Hiervoor is uitgetrokken f 300.000.—.

Aan de memorie van toelichting ontleenen wij:

De steun aan den oogst der griendbedrijven over 1932 geboden, ten bedrage van f 100.000.—, volgens de wet van 30 December 1932 was gegrond op de wenschelijkheid om de werkzaamheid in de griendwaarden en de griendbewerkingsbedrijven aan te moedigen en zoo mogelijk de dreigende noodzaak af te wenden voor de eigenaars om hun gewas ongeooft te laten, teneinde te groot verlies te voorkomen.

Eenige verbetering in den toestand is intusschen nog niet ingetreden. De minister moest daarom besluiten niet alleen tot voortzetting van de steunverlening naar het voor den oogst 1932 geldende plan, maar hij acht het tevens noodig een ander onderdeel der teelt in de regeling te betrekken, n.l. die van het griendhout, waaruit de z.g. grauwe hoepels gemaakt worden.

Voor de uitvoering zal een zelfde plan van uitvoering worden gevolgd als geld voor de thans vigeerende steunregeling.

Ofschoon geen nauwkeurige cijfers bekend zijn over den omvang der totale cultuur mag uit de statistieken wel worden afgeleid, dat het om duizendtallen ha gaat. De statistiek van het grondgebruik over 1930 vermeldt, dat riet- en biezenland hier te lande tot een uitgestrektheid van 127006 ha voorkomt.